

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 18 (Ekim/October 2024), s. 245-260.

Geliş Tarihi-Received: 27.08.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 30.10.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.205

Bilecik İli Bindallı Giysi İşlemelerinin İncelenmesi

Examining Bindallı Clothing Embroideries in Bilecik Province

Tuba BAHAR*

Öz

Geleneksel Türk giyim kuşam kültürü içerisinde törensel bir giysi olarak tasarlanan bindallı; kadife ve atlas gibi kumaşlar üzerine metal ipliklerle işlenmiş, bitkisel bezemelerle donatılmış kadın elbisesidir. Tarama metodunun uygulandığı çalışma kapsamında, Bilecik il merkezinde ulaşılan 14 adet bindallı giysi işlemeleri örneklem olarak belirlenmiştir. Çalışmada bindallı giysi işlemelerinin biçimsel özelliklerinin analiz edilmesi ve işleme literatürüne kazandırılması amaçlanmıştır. Bindallı giysilerin tamamı 19. yüzyılda üretilmiş, ilgili koleksiyona aile büyüklerinden intikal veya satın alma suretiyle dâhil olmuştur. Koleksiyon sahibi kişiler bu giysileri düğün ve bayram gibi özel günlerde kullanmaktadır. Bindallıların zemin kumaşı ve kenar temizleme gereci olan fistoları solmuş ve yıpranmıştır. Yer yer işlemler sökülüştür. Zemin kumaşında çoğunlukla bordo renkli pamuklu kadife; işlemlerde altın renginde metal bükümlü ipek iplik tercih edilmiştir. Bindallı giysilerde çiçek buketi, gül dalı, gül buketi gibi bitkisel bezemeler; fiyonklu gül dalı, sepette çiçek, vazoda gül dalı gibi bitkisel-nesneli bezemeler gözlenmiştir. Mine, püskül, düz yaprak, dilimli yaprak, düz çizgi, C kıvrımlı dal, goncagül, eşkenar dörtgen, lale, S kıvrımlı dal, kordon, yabangülü, zincir, yıldız çiçeği, palmet ve güneş konuları kompozisyonlarla düzenlenmiştir. Bindallı giysilerdeki işleme kompozisyonları çoğunlukla birden fazla motifin yinelenmesiyle düzenlenmiştir. İncelenen bindallı giysilerin, Türk işleme sanatının Osmanlı İmparatorluğu dönemi bindallı işlemelerinin karakteristik özelliklerini taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilecik bindallıları, bindallı işlemeleri, bindallı giysi.

Abstract

Designed as a ceremonial garment within the traditional Turkish clothing culture, bindallı is a women's dress decorated with plant ornaments and embroidered with metal threads on fabrics such as velvet and satin. Within the scope of the study in which the survey method was applied, 14 bindallı garment embroidery found in the city center of Bilecik were determined as samples. The study aimed to analyze the formal characteristics of bindallı garment embroidery and to add them to the embroidery literature. All bindallı garments were produced in the 19th century and were included in the relevant collection by inheritance from family elders or by purchase. The collectors use these garments on special occasions such as weddings and religious holidays. The ground fabric and the festoons, which are the edge cleaning tools of bindallı, have faded and worn out. The embroidery has been removed in some places. The ground fabric is mostly burgundy cotton velvet; gold-colored metal twisted silk thread was preferred in the embroidery. In bindallı garments, plant ornaments such as flower bouquet, rose branch, rose bouquet; plant-object ornaments such as rose branch with

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü, Ankara/Türkiye, e-posta: tuba.bahar@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4624-1814.

bow, flower in basket, rose branch in vase were observed. Enamel, tassel, flat leaf, segmented leaf, flat line, C curved branch, rosebud, rhombus, tulip, S curved branch, cord, wild rose, chain, dahlia, palmette and sun subjects are arranged in compositions. Embroidery compositions in bindallı clothes are mostly arranged by repeating more than one motif. It has been concluded that the examined bindallı clothes have the characteristic features of bindallı embroidery of the Ottoman Empire period of Turkish embroidery art.

Keywords: Bilecik bindallı, bindallı embroidery, bindallı clothing.

Giriş

Giyim-kuşam insan vücudunu dış etkenlerden korumak amacıyla ortaya çıkmış, topluluk halinde yaşamanın gereği örtünme ihtiyacına hizmet etmiştir. Yaşanan süreçte, güzel, estetik gibi kavramların yansımaları giyim kuşamda kullanılmış ve böylelikle giyim-kuşam sanat beğenisini de kazanarak önemli bir kültürel öge haline gelmiştir. Bu özellikleriyle giyim-kuşam, insanı doğanın tahrip edici özelliklerine karşı korumakta, toplumsal bir gereksinime hizmet etmekte ve sanatsal bir görünüm sergilemektedir. Giyim-kuşam, olduğu toplumun kültürel özelliklerinin bir sunumudur. Ait olduğu toplumun iklim ve doğa koşullarını, ekonomik yapı ve olanaklarını, gelenek ve törelerini, değer yargılarını, ahlaki değer sistemini, estetik ve sanatsal özelliklerini yansıtır. Böylelikle giyim-kuşam, kültürel ve ekonomik koşulların şekil verdiği, önemli bir kültür aktarım ögesidir. Giysi tasarımları kendi içinde dinamik bir süreci de yaşar. Farklı uygulama biçimleri aracılığıyla içinde olduğu dönemin moda eğilimlerini gösterir. Gelenek, görenek, moda gibi kaynaklardan beslenen işlemlerle bezenmiş giysiler, günlük ve özel günlerde kullanılmak için hazırlanmıştır. Anadolu kültüründe tören giysisi olarak tasarlanan bindallı, bitkisel motiflerden oluşan zengin kompozisyonlu işlemleriyle koleksiyonlarda yerini almıştır. Bu çalışmada, Bilecik il merkezinde tespit edilen, sandıklardan çıkarılan bir grup bindallı giysi işlemlerinin biçimsel özelliklerinin analiz edilmesi ve işleme literatürüne kazandırılması amaçlanmıştır.

Bindallı, *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*'nde "Çoğunlukla mor kadife üzerine sırma ile kabartma dal, yaprak ve çiçek işlenmiş, uzun kollu, boyu yere kadar uzanan, önü açık giysi" (<https://sozluk.gov.tr/>); *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*'nde "ipekli ve kadife kumaşların üzerine kılaptan ile işlenmiş iri yapraklar ve dallar" (Koçu, 2015, s. 45) olarak tanımlanmaktadır. Barışta'ya (1999, s. 200) göre bindallı "üzeri metal ya da metal bükümlü ipliklerle işlenmiş kadife ya da atlasan yapılmış, değişik beden ve modelde gelin elbisesidir." Söz konusu bu giysilerin en ayırt edici özelliği üzerindeki işleme tekniğidir. Bu işleme tekniği dokumanın ipliklerinin üzerini kapatma sistemine dayanan dival işi tekniğidir. Bu teknik Maraş işi, sırma işi, mıhlama işi, bastırma işi, mukavva işi, tepebaşı gibi isimlerle de bilinmektedir. Dival işi teknik özellikleri itibarıyla "tersi ve yüzü farklı görüntüde olan, deseni kartondan özel bıçağı ile oyularak hazırlanıp kumaşa yapıştırılan ve kartona gerilen, cülde denilen özel tezgâhta üstten çok katlı sırma veya sim ile alttan mumlanmış iplikte karşılıklı tutturularak yapılan bir işleme türüdür" (Markaloğlu, 1996, s. 6)¹. Dival işinde işleme ipliği olan sim ve sırma kullanımı, Türk işlemlerinde oldukça eski bir uygulamadır. Uygurlar altın ve gümüş iplikleri, giysi ve ev eşyalarının yüzeylerinde uygulamışlardır. Uygur hanları, sırma işlemeli kaftanlar giyerek, konuklarını altın ve gümüş sırmalarla süslü örtüler üzerinde ağırlamışlardır (Yetimoğlu, 1992, s. 72). XI. yüzyıl Türkleri çikin veya çekin kelimelerini "İpek kumaşı altın sarılı ibrişimle, yani kılaptan ile dikmek" anlamında kullanmışlardır (Ögel, 1991, s. 410).

Osmanlı sarayına, Çelebi Mehmed'e gelin giden Dulkadir Prensesi Emine Hatun'un, çeyizleri arasında bulunan sırma işlemeli ürünler saray ve çevresinde beğeni toplamıştır. Fatih Sultan Mehmed'e gelin giden Dulkadir Prenseslerinden Siddi Hatun'un

¹ Dival işi yapımı için bakınız, <https://www.youtube.com/watch?v=C5zYjH9F8sI> [Erişim tarihi: 15.08.2024].

çeyizleri arasında 40 katır yükü çeşitli sırma işlemlerinin bulunması, sırma işleminin İstanbul'a geçmesini sağlamıştır. Osmanlı sarayına giden bu iki önemli gelinden sonra sırma işleri zengin aile kızlarının çeyizlerinde bulunmasının gelenek olduğu, sonraları bu geleneğin köylere ve aşiretlere kadar yayıldığı belirtilmiştir (Meriç, 1991, s. 23). Bu taşıma görevi farklı çevrelerinin birbirini beslemesini sağlamıştır. Barışta (1995, s. 19) bu konuyu şöyle açıklamıştır:

“Osmanlı İmparatorluğu döneminde işlemler, saray ve saray dışı olmak üzere iki ana çevrede üretilmiştir. Saray işlemleri, saraydaki atölyelerde değişik çevrelerden gelen yerli ve yabancı ustalar tarafından yapılmıştır. Bu dönemde saray dışı çevrede üretilen işlemler; ev ve çarşı işlemleri olmak üzere iki farklı kaynaktan gelmektedir. Ev ve çarşı gibi amatör ve profesyonel ustalar grubunda oluşan bu çevreler sarayın kaynağıydı. Saray atölyeleri, ihtiyaca cevap veremediği gerekli durumlarda bu kaynakları kullanmaktadır. Öte yandan saray hareminden ileri derecedeki memurlara gelin verilen sarayda eğitim görmüş kızlar, saray göreneklerini girdikleri çevrelerdeki evlere taşıyordu. Böylece saray evin kaynağı niteliğine bürünüyordu. Benzer durum çarşı için de söz konusuydu, sarayda izlediği yenilikleri eve ulaştırın ve bir tür portör işlevi gören çarşı hem evin hem sarayın kaynağı niteliğindedir.”

16. yüzyılda yaygınlaşan sırma işlemeciliği Osmanlı kadınlarının saray ve konaklarında giderek günlük uğraşları arasında yer almıştır. Özellikle çarşı işlemleri arasında yer alan sırma işi, daha çok profesyonel erkek ustalar tarafından desenleri oyulmuş ve işlenmiştir (Markaloğlu, 1991, s. 37). Sarayda ve saray dışı çevrede bilhassa, Ankara, Maraş, Kütahya, Bilecik, Kastamonu, Çankırı gibi kentlerde bu işleme çok yaygınlaşmıştır. Özellikle zengin ailelerin kızlarının çeyizlerinde dival işlemeli örtüler, giysiler moda olmuştur (Yener, 1955, s. 21). Anadolu'nun birçok yerinde “bindallı entari” adı verilen kadife ve atlastan yapılan işlemeli elbiselere, Ankara'da “kutu içi entari”, Konya'da “mıhlama” (Görünür, 2010, s. 51), “mıhlama entari” (Kılınç, 2008, s. 439), Giresun ve çevresinde “bindal” (Koca ve Kumaş, 2015, s. 90), Ankara ili Ayaş ilçesinde “baş entari” (Ülker, 2009, s. 132), Ankara ili Beypazarı ilçesinde “kuyruklu entari” (Yetim, 2009, s. 28) ya da “bindallı kuyruklu” (Gökçesu vd., 2008, s. 585), Kastamonu ili Safranbolu ilçesinde “tefebaş” (Çelebik ve Çengel, 2018, s. 171) adı verilmektedir.

19. yüzyılda çoğunlukla bir çarşı işlemesi olarak üretilen bindallıların kalitesini gösteren unsurlar, bindallı üzerindeki bezemelerin yoğunluğu, kullanılan malzemenin kalitesi ve işçiliğinin niteliğidir. Bu unsurlar bindallıların katma değerini artırmakta ve fiyatını belirlemektedir. Ülker (2008, s. 131) bu durumu “Ankara Ayaş'ta dival işi tekniği ile yapılan işlemler, her evin sandığında yer almamaktadır. Evinde ve sandıklarında dival işi işlemlerin bulunması ailelerin ekonomik durumlarını ortaya koymaktadır. Bu örnekler Ayaş'ta daha çok **bey sülalesi** ya da **ağa sülalesi** diye adlandırılan ailelerde rastlanılmaktadır. Ayaş'ta özellikle evlilikler söz konusu olduğunda dival işi tekniğiyle işlenmiş giysiler sandıklardan çıkarılır, kına gecelerinde ve evlilik törenlerinde **baş entari** olarak giyilir” şeklinde bildirmektedir. Yener (1955, s. 21) Ankara bindallıları konusunu “Ankaralıların rivayetine göre **kutu içi bindallı** entariler aşağı yukarı bir asra yakın zamandan beri giyilmektedir. Umumiyetle kadife, nadiren de atlastan yapılır. Baştanbaşa bindallı tarzında sırma işli, düz, boy entarisi şeklinde olan bu elbiseler hazır olarak satıldıkları için Ankaralılar tarafından **kutu içi entari** olarak adlandırılmıştır. Topuklara kadar tamamıyla düz olarak inen bu entarilerde eteğe bolluk vermek maksadıyla koltuk altından itibaren yanlara birer veya ikişer peş konulmuştur. Yaka, bazılarında düz yuvarlak, bazılarında ise dört köşedir. Yuvarlak olanlar önden bele kadar, dört köşe olanlar ise yandan göğse kadar açık ve kopçalıdır. Kolları hafifçe bol ve uzundur. Kol yenleri bazılarında dilimli, bazılarının yaka, kol ve etek kenarları iki parmak genişliğinde

beyaz dantellidir. Bunlarla da başa yemeni veya krep örtülüp bele gümüş kemer bağlanır. Kışın ayrıca üstüne güzel süslü kürkler giyilir” şeklinde aktarmaktadır.

Materyal ve Yöntem

Tarama metodunun uygulandığı çalışmada, Bilecik il merkezindeki bindallı giysi işlemeleri çalışma evreni olarak kabul edilmiştir. Bilecik il merkezinde alan çalışması yapılmış, bindallı giysiye sahip kaynak kişilerle görüşülmüştür. Kaynak kişilerin özel koleksiyonlarından ulaşılan, 14 adet bindallı giysi örneklem olarak belirlenmiştir. Bindallı giysiler yerinde incelenmiş, fotoğrafları çekilmiş, gözlemler ve kaynak kişilerin beyanları yazılı olarak kaydedilmiştir. Bu veriler, Barışta (1984, 88) yayını referans alınarak düzenlenen eser inceleme formuna işlenmiştir. Toplanan verilerin analizinde frekans ve yüzde dağılımları alınmıştır. Yüzdeler hesaplaması $\% = f/n \cdot 100$ formülüyle yapılmıştır. Tablolarda, elde edilen veri sayısı frekans “f”, toplam eser sayısı “n” olarak belirtilmiştir. Çalışmanın kavramsal zemini için yazılı, basılı ve internet kaynaklarından faydalanılmıştır. Bilecik ili hakkında genel bilgi, bindallılarda işleme teknikleri, bindallılarda kullanılan gereçler, bindallı işlemelerde seçilen konular, bindallı işlemelerde kompozisyon başlıklarında sunulmuştur. İncelenen bindallı giysilerin hangi koleksiyona ait olduğu görsellerin açıklamasında verilmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

Bilecik İli Hakkında Genel Bilgi

Bilecik, Marmara Bölgesi'nin güneydoğusunda; Marmara, Karadeniz, İç Anadolu ve Ege bölgelerinin kesişim noktası üzerinde yer alan bir Anadolu şehridir. İl doğusunda Bolu ve Eskişehir, batısında Bursa, kuzeyinde Sakarya ve güneyinde Kütahya illeriyle komşu durumundadır. İlin yüzölçümü 4.321 km'dir. Bilecik'te merkez ilçeyle birlikte 8 ilçe, 7 belde ve 243 köy bulunmaktadır. Bilecik antik çağlardan günümüze kadar tarihin her döneminden izler taşıyan eski bir yerleşim yeridir. Şehirdeki ilk yerleşim M.Ö. 3000 yılına kadar gitmektedir. İlk çağlarda Frig, Lidya ve Pers hakimiyeti altında olan yöre, Bithynia Krallığı'nın Roma İmparatorluğu'na katılması üzerine Romalıların idaresi altına girmiştir. Şehir, Selçuklu ve Osmanlı devletleri tarafından fethedilene kadar Bizans hakimiyetinde kalmıştır. Bilecik, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğduğu topraklardır. Milli Mücadele döneminde Bilecik, birkaç kez düşman işgaline uğramış ve zarar görmüştür. İlin ekonomisinde tarım ve hayvancılığın yanı sıra madencilik, ormancılık, mermer, seramik ve tahta işlemeciliği önemli bir paya sahiptir. Bilecik gelişmekte olan sosyo-ekonomik yapısının yanı sıra tarihten gelen zengin bir kültürel birikime sahiptir. Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Ertuğrul Gazi ve manevi kurucusu olan Şeyh Edebali'nin mezarları Bilecik'te bulunmaktadır. Her yıl Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenliği, Bilecik'e bağlı Söğüt'te yapılmaktadır (<http://www.bilecik.gov.tr/gunumuzde-bilecik>).

Bindallılarda İşleme Teknikleri

Bindallılarda uygulanan işleme teknikleri, dokumanın üzeri kapatılarak yapılan işleme tekniklerindedir. Bindallılarda ana teknik dival işidir. Bu teknik özellikleri itibarıyla “tersi ve yüzü farklı görüntüde olan, deseni kartondan özel bıçağı ile oyularak hazırlanıp kumaşa yapıştırılan ve kartona gerilen, cülde denilen özel tezgâhta üstten çok katlı sırma veya sim ile alttan mumlanmış iplikle karşılıklı tutturularak yapılan bir işleme türüdür” (Markaloğlu, 1996, s. 6). Atma ve tutturma iğnelerinin birleşiminden oluşan bir çeşit yüzeyli sarma görüntüsünde olan bu teknik, bazı kaynaklarda Bursa işi, Zerdüz işi olarak geçmektedir (Barışta, 1999, s. 204). Sarma çeşitlemeleri olan düz sarma, verev sarma, yarma sarma, kabartma sarma, balıksırtı, hasır iğne vb. çeşitlemeleri, Jakobyen

atması, pul, boncuk, tırtıl tutturma gibi atma ve tutturma iğneleri bindallılarda uygulanmıştır (Markaloğlu, 1996, s. 6).

Bindallılarda Kullanılan Gereçler

Osmanlı İmparatorluğu döneminde bindallı işlemlerinde; altın veya gümüşten çekilen ve sim ya da sırma adı verilen metal iplik, altın karışımı metal iplik, kılaptan gibi metal iplikler kullanılmıştır (Barışta, 1999, s. 204). 19. yüzyılın sonlarına doğru özellikle çarşı kesiminde kalın, tek katlı metal iplik tercih edilmiştir (Barışta, 1999, s. 103). Ana motifleri süsleme amaçlı pul, tırtıl, inci, boncuk gibi gereçler bindallı işlemlerinde kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu dönemi dival işinde, kadife, atlas, organze, ipek, şifon, canfes, tafta gibi kumaşlar üzerine kartondan oyulmuş desen kalıplarının yapıştırılıp teyellenmesi ve işlenmesine çarşı işi denilmiştir. Daha eski işlemlerde desen karton kalıplardan çok, alt dolgusunun iplik, pamuk yardımıyla yapıldığı, bazen de ıhlamur ağacı, kalın çuha veya meşinin kullanıldığı belirtilmiştir (Markaloğlu, 1991, s. 38; Barışta, 1999, s. 204). Bindallılarda uygulanan dival işi, özellikle sık dokunuşlu dokumalar üzerine uygulanmıştır. Bordo, mor, lacivert, mavi renkli pamuklu kadife ve atlas işleme zemininde; natürel renkli pamuklu, keten dokuma bindallı giysilerin astarında kullanılmıştır. Yaka, etek ve kol kenarlarına fisto, hazır dantel, saçak, sutaşı gibi gereçlerin kullanımı tercih edilmiştir.

Bindallı İşlemlerinde Seçilen Konular

Bindallı işlemlerinde somut, soyut ve karma konular bazen tek başına bazen de bir arada yorumlanmıştır. Bindallı işlemlerinde karşımıza en sık çıkan somut konular çiçekler, yapraklar, S ve C kıvrımlı dallardır. Somut konular arasında gül, mine, boru çiçeği, bahar açmış ağaç gibi çeşitlenmelerle zenginleştiği; gül türlerinin çoğaldığı ve bahar açmış dallarda S ve C kıvrımlı dallar çevresine serpiştirilmiş sümbül, mine vb. küçük boyutlu çiçeklerle başka bir çiçekten oluşan motiflerin bindallıların ana konusunu oluşturduğu gözlemlenmiştir (**Görsel 1-7, 9, 10, 12, 14**). Biçimlendirmelerde birimler arasında oransızlıklardan kaçınılmış, birbirini tamamlayan bitkilerle, yer yer içi başka bitki formları ve sembolik çizgilerle donatılmış çiçekler ve yapraklarla düzenlemeler yapılmıştır (Barışta, 1995, s. 88). Bazı bindallı biçimlendirmelerinde birbirinden kopuk birbirini izlemeyen çizgilerle orantılı sayılacak birimlerle yüzeyde ritim sağlamaya çalışılmıştır (**Görsel 7**). Öte yandan küçük boyutlu, sembolik oluşturulmuş figürlerle dolgunsuz birimler serbest çizgilerle hareketlendirilmiştir. Bir grupta birimlerin yavaş yavaş birbirini tamamladığı, daha oranlı birimleri C ve S kıvrımlı dallar çevresinde toplanmıştır. Bitkisel bezemelerle karışık olarak yansıtılan vazo, sepet, kurdele, fiyonk, püskül, kandil, zincir gibi nesneli bezemelerle bahçe manzaralarından bir kesit olarak tasarlanmış motifler, vazoda çiçeklerle oluşturulmuş natürmort görüntüler düzenlenmiştir (**Görsel 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 14**). Soyut biçimlendirmelerde, geometrik motifler bindallıların yaka, etek, kol ucu kenarlarını kuşatan bordürlerle yapılandırılmıştır (**Görsel 6, 8, 11**). Somut konular ile birlikte soyut konularının birlikte yorumlandığı düzenlemelerle karma konular oluşturulmuştur (Barışta, 1999, s. 132).

Bindallı İşlemlerinde Kompozisyon

Bindallılarda kompozisyon ya bütün yüzeyi ya da yüzeyin belirli bir ünitesini bezemek amacıyla tasarlanmıştır. Bindallıların kompozisyon düzenlemelerinde iki farklı yaklaşım vardır. Bunlardan biri neredeyse bütün yüzeyin bezendiği tek bir motif, hakim olan tek bir desenle yapılmış süslemelerle merkezden dağılan kompozisyonudur. Bir merkezden dışarı yönlendirilmiş kompozisyonlarda, bindallının merkezine bir motif oturtulmuştur ve diğer motifler bu merkezden çıkan dal, saplar üzerine yerleştirilmiştir

(Görsel 3). Bu grupta merkezdeki motifin tekrarlanmasının yanısıra merkezden farklı bir motif kullanılarak yapılmış çeşitlemeleri vardır (Görsel 7). Bindallıların etek kenarları, kol kenarları, yaka kenarları dar tutulmuş bordürlerle bazen motifin içindeki birimlerden alınarak bazen farklı bir motiften yola çıkarak tasarlanmıştır. En yaygın benimsenen yaklaşım, bindallının ön bedeninin merkez noktasında yer alan, saksı, vazod, fiyonk (Görsel 7) gibi nesnel bir bezemeden çıkan adeta bir sarmaşık gibi tüm yüzeyi saran ve ağaç dalları üzerinde yer alan gül ve yaprak çeşitlemesidir (Görsel 14). İkinci yaklaşım, birden fazla motifin tekrarlanmasıyla oluşan kompozisyonlardır. Ana ve yardımcı motiflerin tekrarlı sıralanmasıyla yapılmış düzenlemelerde, düzgün, atlamalı, bağlantılı, bir merkeze doğru yönlendirilmiş sıralamalar yapılmıştır (Görsel 1, 2, 4-13). Düzgün sıralamalarla yapılmış kompozisyon ana ve yardımcı motiflerin yatay ve dikey eksen üzerinde muntazam sıralarla yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Atlamalı sıralamalarla yapılmış kompozisyonda kaydırılmış eksen üzerine bir biri üzerinden atlayarak sıralanan süslemeler yapılmıştır (Barışta, 1999, s. 38).

Bilecik'te Tespit Edilen Bindallı Giysi İşlemelerinin Biçimsel Özellikleri

Bindallı Giysilerin Yapılış Tarihi, Koleksiyona Giriş Türü ve Kullanım Alanı

Tablo 1. Bindallı Giysilerin Yapılış Tarihine Göre Dağılımları

Bindallı Giysilerin Yapılış Tarihi		
	f	%
19. Yüzyıl	14	100

n:14

Çalışma kapsamında incelenen bindallı giysilerin tamamı 19. yüzyıla aittir.

Tablo 2. Bindallı Giysilerin Koleksiyona Giriş Türlerinin Dağılımı

Bindallı Giysilerin Koleksiyona Giriş Türleri		
	f	%
Aileden Kalma	8	57,1
Satın Alma	6	42,9

n:14

Bindallı giysilerin %57,1'i, koleksiyona aile büyüklerinden intikal etmiştir. Bindallıların %42,9'u ise satın alma suretiyle koleksiyona dâhil olmuştur.

Tablo 3. Bindallı Giysilerin Kullanım Alanları Dağılımı

Bindallı Giysilerin Kullanım Alanları		
	f	%
Düğünlerde Giysi Olarak	9	64,3
Bayramlarda Giysi Olarak	5	35,7

n:14

Bindallı giysilerin %64,3'ü düğünlerde, %35,7'si bayramlarda özel gün giysisi olarak kullanılmaktadır.

Bindallı Giysilerin Model, Kesim ve Dikiş Teknikleri

Tablo 4. Bindallı Giysilerin Modellerine Göre Dağılımı

Bindallı Giysilerin Modellerine Göre Dağılımı		
	f	%
Tek Parçalı Bindallı Giysi	14	100

n:14

İncelenen bindallı giysilerin tamamı tek parçadan oluşan modele sahiptir. Omuz, göğüs ve bel çevresinde pens dikişleri mevcuttur. Ön bedende yaka açıklığı göğüs altına kadar açıktır. Giysilerin ön beden boy ölçüsü arka beden boy ölçüsünden kısadır. Takma ve uzun kol ünitelerine sahiptir. Giysilerin etek çevre genişliklerini artırmak için üçgen biçimli peşler eklenmiştir. Yakalar düz yuvarlak kesimlidir. Yaka, etek ve kol kenarları elde baskı dikişiyle tutturulmuştur. Bindallı giysilerin yaka açıklık kenarları, kol ağızları, etek uçları fistoyla temizlenmiştir. Giysilerin tamamı astarlıdır, bindallı giysilerin kumaşları ile astarları makine dikişiyle birleştirilmiştir.

Tablo 5. Bindallı Giysilerin Bugünkü Durumuna Göre Dağılımları

Bindallı Giysilerin Bugünkü Durumu		
	f	%
Sağlam	3	21,4
İşlemeler Sökülmüş	2	14,3
Kenar Temizleme Gereci Solmuş	4	28,6
Kenar Temizleme Gereci Yıpranmış	1	7,1
Zemin Kumaş Rengi Solmuş	6	42,9
Zemin Kumaşı Yıpranmış	2	14,3

n:14

Bindallı giysilerin %42,9'unun zemin kumaş rengi, %28,6'sının kenar temizleme gereci solmuştur. Bindallıların %21,4'ünün sağlam durumda olduğu, %14,3'ünün ise zemin kumaşının yıprandığı ve işlemlerinin yer yer söküldüğü tespit edilmiştir.

Bindallı Giysilerde Kullanılan Gereçler

Tablo 6. Bindallı Giysilerin Zemin, İşleme, Astarlama, Parça Birleştirme ve Kenar Temizlemede Kullanılan Gereçlere Göre Dağılımı

Bindallı Giysilerde, Zemin-İşleme-Kenar Temizleme-Astarda Kullanılan Gereçler			f	%
Zemin Gereçleri	Bitkisel Kaynaklı	Pamuklu Kadife	12	85,7
	Hayvansal Kaynaklı	İpek Kadife	2	14,3
İşleme Gereçleri	Bitkisel Kaynaklı	İşleme Karton	10	71,4
		Pamuklu İplik	4	28,6
	Madensel Kaynaklı	Metal Pul	12	85,7
		Tırtıl	3	21,4
	Hayvansal Kaynaklı	İpek İplik	1	7,1
Hayvansal ve Madensel Kaynaklı	Metal Bükümlü İpek İplik	14	100	
Astarlama	Bitkisel	İnce Keten Kumaş	4	28,6

Gereçleri	Kaynaklı	İnce Pamuklu Kumaş	10	71,4
Parça Birleştirme ve Kenar Temizleme Gereçleri	Bitkisel Kaynaklı	Pamuklu İplik	14	100
		Fisto	14	100

n:14

Tablo 6 incelendiğinde bindallı giysilerin işlemelerinin %85,7'sinde zeminde pamuklu kadife, %14,3'ünde ipek kadifenin tercih edildiği tespit edilmiştir. Bindallıların tamamının işleminde metal bükümlü ipek iplik, %85,7'sinde metal pul, %71,4'ünde işleme kartonu, %21,4'ünde tırtıl kullanıldığı belirlenmiştir. Bindallı giysilerin astarlanması işleminde %71,4'ünde ince pamuklu kumaş, %28,6'sında ince keten kumaş; parça birleştirme ve kenar temizleme işlemlerinin tamamında ise pamuk iplik ve fisto kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bindallı Giysilerde Uygulanan Teknikler

Tablo 7. Bindallı Giysilerde Uygulanan Süsleme ve Parça Birleştirme-Kenar Temizleme Teknikleri Dağılımı

Uygulanan Teknikler				f	%		
Süsleme Teknikleri	İşleme Teknikleriyle Yapılan Süslemeler	Dokumanın İplikleri Kapatılarak Uygulanan Teknikler	Atma İğne Teknikleri	Jakobyen Atma İğne Tekniği	4	28,6	
			Kapama İğne Teknikleri	Sarma İğne Tekniği	Hasır İğne Tekniği	3	21,4
					Düz Sarma	14	100
					Yarmalı Sarma İğne Tekniği	14	100
					Kabartma Sarma İğne Tekniği	8	57,1
				Pul Tutturma İğne Tekniği	12	85,7	
			Tırtıl Tutturma İğne Tekniği	2	14,3		
		Dokumanın İplikleri Üzerinde Yürütülerek Uygulanan Teknikler	Serbest Stilde Uygulanan İğne Teknikleri	Suzeni	1	7,1	
Hazır Gereçlerle Yapılan Süslemeler	Fisto Dikişi			14	100		
Parça Birleştirme ve Kenar Temizleme	Makineyle Yapılan Dikiş Teknikleri	Makinada Düz Dikiş Tekniği			14	100	

	Elde Yapılan Dikiş Teknikleri	Elde Baskı Dikişi	14	100
--	-------------------------------	-------------------	----	-----

n: 14

Bindallı giysilerin tamamının işlemlerinde, dokumanın iplikleri kapatılarak yapılan iğne teknikleri çeşitlenmeleri olan düz sarma ve verev sarma teknikleri uygulanmıştır. İşlemlerin %57,1'inde kabartma sarma, %85,7'sinde pul tutturma tekniği, %21,4'ünde hasır iğne teknikleri kullanılmıştır. Bir çeşit atma iğne tekniği olan Jakobyen iğnesi işlemlerin %28,6'sında, serbest stilde uygulanan suzeni ise işlemlerin %7,1'inde tercih edilmiştir. Bindallı giysilerin tamamında yaka, kol ve etek uçları hazır gereç olan fisto dikişiyle süslenmiştir. Bindallıların tamamının ön, arka, kol ünite parçaları makinede düz dikiş tekniğiyle birleştirilmiş, kenar temizlemeleri ise elde baskı dikişi ile yapılmıştır.

Bindallı Giysilerde Seçilen Renkler

Tablo 8. Bindallı Giysilerin Zemin, İşleme, Astarlarında Seçilen Renklere Göre Dağılımı

Bindallı Giysilerde Seçilen Renkler		f	%
Zeminde Seçilen Renkler	Bordo	9	64,3
	Lacivert	4	28,6
	Mor	1	7,1
İşlemede Seçilen Renkler	Altın Rengi	14	100
	Pembe	1	7,1
	Mavi	1	7,1
	Yeşil	1	7,1
Astar ve Kenar Temizlemede Seçilen Renkler	Ekru	12	85,7
	Beyaz	2	14,3

n:14

İncelenen bindallı giysilerin zemin kumaşlarının %64,3'ünde bordo, %28,6'sında lacivert, %7,1'inde ise mor renklerinin seçildiği görülmüştür. Bindallı giysilerin işlemlerinin tamamında altın rengi, %7,1'inde pembe, mavi, yeşil renk kullanılmıştır. Giysilerin astarlarında ise %85,7'sinde ekru, %14,3'ünde beyaz renklerinin tercih edildiği belirlenmiştir.

Bindallı Giysilerin İşlemlerinde Seçilen Konu Adları

Tablo 9. Bindallı Giysi İşlemlerinde Seçilen Konu Adlarına Göre Dağılımı

Bindallı İşlemlerinde Seçilen Konu Adları		f	%	
Bitkisel Bezeme Konuları	Bitkisel Bezeme	Çiçek Buketi	13	92,7
		Çiçek Dalı	3	21,4
		Gül Buketi	4	28,6
		Gül Dalı	10	71,4
Karma Bezeme Konuları	Bitkisel-Nesneli Bezeme	Fiyonklu Gül Dalı	1	7,1
		Sepette Çiçek	1	7,1
		Vazoda Gül Dalı	2	14,3

n:14

Bindallı giysi işlemelerinin %92,7'sinde çiçek buketi, %28,6'sında gül buketi, %71,4'ünde gül dalı isimli bitkisel bezemeler seçilmiştir. İşlemelerin %7,1'inde fiyonklu gül dalı ve sepette çiçek, %14,3'ünde vazoda gül dalı konulu karma bezemelerin işlendiği anlaşılmaktadır.

Bindallı Giysilerin İşlemelerinde Seçilen Konular

Tablo 10. Bindallı Elbiselerin İşlemelerinde Seçilen Konu Adları Dağılımı

Bindallı İşlemelerinde Seçilen Konular		f	%	
Bitkisel Bezeme	Çiçek	Ay Çiçeği	3	21,4
		Gül	12	85,7
		Lotus	1	7,1
		Mine	13	92,9
		Palmet	3	21,4
		Sümbül	2	14,3
		Yabangülü	5	35,7
		Lale	6	42,9
		Yıldız Çiçeği	4	28,6
	Gonca	Goncagül	8	57,1
	Yaprak	Düz Yaprak	12	85,7
		Dilimli Yaprak	14	100
	Dal	'C' Kıvrımlı Dal	10	71,4
		'S' Kıvrımlı Dal	6	42,7
Filiz	Çiçek Filizi	14	100	
Geometrik Bezeme		Düz Çizgi	11	78,6
		C Kıvrımı	5	35,7
		V Biçimi	2	14,3
		Eşkenar Dörtgen	7	50
Nesneli Bezeme		Fiyonk	5	35,7
		Güneş	3	21,4
		Kordon	5	35,7
		Püskül	11	92,9
		Sepet	1	7,1
		Vazo	2	14,3
		Yıldız	2	14,3
		Zincir	4	28,6
		Kalp	1	7,1

n:14

İncelenen bindallı giysilerin tamamında dilimli yaprak, çiçek filizi, %92,9'unda mine, püskül, 85,7'sinde gül, düz yaprak, %78,6'sında düz çizgi, %71,4'ünde C kıvrımlı dal, %57,1'imde goncagül, %50'sinde eşkenar dörtgen, %42,7'sinde lale ve S kıvrımlı dal, %35,7'sinde kordon ve yabangülü, %28,6'sında zincir ve yıldız çiçeği, %21,4'ünde palmet ve güneş konularının seçildiği anlaşılmıştır.

Bindallı Giysilerin İşlemelerinde Düzenlenen Kompozisyonlar

Tablo 11. Bindallı Giysilerin İşlemelerinde Seçilen Konuların Kompozisyon Dağılımı

Seçilen Konuların Kompozisyonları		f	%	
Bir Motiften Oluşturulan Kompozisyonlar	Bir Merkeze Yerleştirilmiş Bir Motiften Oluşturulan Kompozisyonlar	Ön Beden	1	7,1
		Arka Beden	-	
		Kol	1	7,1
	Motiflerin Birleştirilmesiyle Tek Bir Birim Biçiminde Sunulan Kompozisyonlar	Ön Beden	11	78,6
		Arka Beden	10	71,4
		Kol	2	14,3
Birden Fazla Motifin Yinelenmesi ile Oluşturulmuş Kompozisyonlar	Atlamalı Sıralamayla Düzenlenmiş Kompozisyon	Ön Beden	10	71,4
		Arka Beden	9	64,3
		Kol	7	50
	Bağlantılı Sıralamayla Düzenlenmiş Kompozisyonlar	Ön Beden	12	85,7
		Arka Beden	11	78,6
		Kol	11	78,6
	Düzgün Sıralamayla Düzenlenmiş Kompozisyonlar	Ön Beden	5	35,7
		Arka Beden	5	35,7
		Kol	6	42,9

n:14

İncelenen bindallı giysilerin ön beden yüzeylerinin %78,6'sında motifler birleştirilmiş ve tek bir birim biçiminde sunulmuştur. Birden fazla motifin yinelenmesiyle oluşturulan kompozisyonlarda, bindallıların %85,7'sinde bağlantılı sıralamalı, %71,4'ünde atlamalı sıralamalı, %35,7'sinde düzgün sıralamalı kompozisyonlar şeklinde düzenlenmiştir.

Bindallı giysilerin arka beden yüzeylerinde seçilen konuların %71,4'ünde motifler birleştirilerek tek bir biçiminde sunulmuş, %78,6'sında bağlantılı, %64,3'ünde atlamalı, %35,7'sinde düzgün sıralamalı düzenlenen birden fazla motifin yinelenmesiyle oluşturulan kompozisyonlar şeklinde tercih edilmiştir.

Bindallı giysilerin kol yüzeylerinde seçilen konular, birden fazla motifin yinelenmesiyle oluşturulmuş olup bunların %78,6'sında bağlantılı sıralamalı, %50'sinde atlamalı sıralamalı, %42,9'unda ise düzgün sıralamalı düzenlemeler şeklindedir.

İncelenen Bindallıların Görselleri

Görsel 1. Asiye Şen Koleksiyonu

Görsel 2. Aysel Şentürk Koleksiyonu

Görsel 3. Ayşe İnan Koleksiyonu

Görsel 4. Cemile Doğru Koleksiyonu

Görsel 5. Emine Bardak Koleksiyonu

Görsel 6. Fatma Aslan Koleksiyonu

Görsel 7. Hatice Çetin Koleksiyonu

Görsel 8. Muhammer Bardak Koleksiyonu

Görsel 9. Refiye Emir Koleksiyonu

Görsel 10. Sadiye Aygün Koleksiyonu

Görsel 11. Sadiye Aygün Koleksiyonu

Görsel 12. Saniye Aslan Koleksiyonu

Görsel 13. Zekiye İpek Koleksiyonu Görsel 14. Zekiye İpek Koleksiyonu

Sonuç

Bu makalede incelenen bindallı giysilerin tamamı 19. yüzyılda yapılmıştır. Bindallı giysilerin aile büyüklerinden intikal veya satın alma suretiyle günümüze ulaştığı tespit edilmiştir. 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu işlemelerinde dival işinin çoğunlukla çarşı atölyelerinde üretildiği ve piyasaya sunulduğu dikkate alındığında, incelenen bindallıların çarşı işlemeleri olarak yapıldığı ve piyasadandan satın alındığı düşünülmektedir. Bindallı giysiye sahip bireyler bu giysileri düğün ve bayram gibi özel günlerde kullanmaktadır. Bu sonuç, bindallıların özel günler için hazırlanan giysiler olduğu göstermekte ve gelin elbisesi olarak üretilmesi durumuyla uyum sağlamaktadır. Bu duruma dayalı olarak bindallı giysilerin bir kültürel miras aktarım ögesi olma pozisyonundan bahsetmek mümkündür.

İncelenen bindallıların tamamı tek parçadan oluşmuştur. Giysilerin ön beden boy ölçüsü arka beden boy ölçüsünden kısadır. Yaka açıklığı göğüs altına kadar açık bırakılmıştır. Giysilerin kol ağızları fistoyla temizlenmiştir. Takma ve uzun kol ünitelerine sahiptir. Giysilerin etek çevre genişliklerini artırmak için üçgen biçimli peşler eklenmiştir. Yakalar düz yuvarlak kesimli ve yaka açıklık kenar kısımları fistolarla temizlenmiştir. Giysilerin tamamı astarlıdır. Bu özellikler yayınlarda tespit edilen model bilgileriyle uyumludur.

Bindallıların zemin kumaşı ve kenar temizleme gereci olan fistoları solmuş ve yıpranmıştır. Yer yer işlemeler sökülüştür. Bindallıların 19. yüzyılda üretildiği düşünüldüğünde, bu gereçlerin evlerde depolama alanlarının ısı, ışık, hava gibi koşullardan etkilenmesi, saklama ve koruma koşullarının elverişsiz olması bu sonucu yaratmıştır. Koleksiyon sahibi kişilerin aile yadigarı bindallıların, uygun biçimde ve ortamlarında muhafaza etmemelerinin bir doğal sonucu olarak kültürel miras niteliği taşıyan bindallıların sağlıklı şekilde korunamadığı anlaşılmıştır.

İncelenen bindallıların zemin kumaşında çoğunlukla pamuklu kadife (Görsel 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13); işlemelerin tamamında metal bükümlü ipek iplik tercih edilmiştir. İşlemelerde üç boyutlu görüntü oluşturmak için çoğunlukla işleme kartonu kullanılmıştır. İşlemelerde süsleyici olarak metal pul, tırtıl gibi gereçler seçilmiştir. Bindallı giysilerin astarlanması işleminde çoğunlukla ekru renkli ince pamuklu kumaş, parça ve fisto tutturma işlemlerindeyse pamuk dikiş ipliği kullanılmıştır.

Bindallı giysilerin zemin kumaşlarında çoğunlukla bordo renk kullanılmıştır (Görsel 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12). Bir grup bindallının zemininde lacivert rengin tercih edildiği görülmüştür (Görsel 3, 5, 8, 11). İşlemelerde ise bindallıların tamamında, altın rengi kullanılmıştır. Giysilerin kenar temizleme gereçleri, astarları ekru renk olarak gözlenmiştir. Ancak bu renk görünümünün kirlenme nedeniyle mi ekru renk olarak görüldüğü hususunda kesin bir yargıya varılamamıştır.

Bindallı giysilerin işlemelerinin tamamına yakın kısmında çiçek buketi vardır. Bindallı giysilerin bir kısmındaysa gül dalı, gül buketi gibi bitkisel bezemeler; fiyonklu gül dalı, sepette çiçek, vazoda gül dalı gibi bitkisel bezemelerin nesneli bezemelerle birlikte ele alındığı ve karma bezemeler şeklinde düzenlendiği görülmüştür (Görsel 2, 3, 7, 14).

Bütün bindallı işlemelerinde dilimli yaprak kullanılmıştır. Mine, püskül, düz yaprak, düz çizgi, C kıvrımlı dal, goncagül, eşkenar dörtgen, lale, S kıvrımlı dal, kordon, yabangülü, zincir, yıldız çiçeği, palmet ve güneş kullanılan diğer işleme konuları arasındadır.

Bindallı giysilerin ön beden yüzeyleri çoğunlukta, motifler birleştirilerek tek bir birim şeklinde tasarlanmıştır. Birden fazla motifin yinelenmesiyle oluşturulan kompozisyonlardan (Görsel 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12), bağlantılı sıralamalı, atlamalı sıralamalı, düzgün sıralamalı düzenlemeler, ön beden yüzeylerine yerleştirilmiştir. Bindallı giysilerin arka beden yüzeylerinde seçilen konuların çoğunlukta motifler birleştirilerek tek bir birim biçiminde sunulmuştur. Birden fazla motifin yinelenmesiyle oluşturulan kompozisyonların büyük bir bölümünde bağlantılı sıralamalı düzenlemeler yapılmıştır. Arka bedenlerin bir kısmında düzgün sıralamalı düzenlemeler yer almıştır. Bindallı giysilerin kol yüzeylerinde seçilen konular, birden fazla motifin yinelenmesiyle oluşturulmuştur: Bunlar çoğunlukla bağlantılı sıralamalı, atlamalı sıralamalı ve düzgün sıralamalı düzenlemeler şeklindedir.

Bilecik ilinde tespit edilen 14 adet bindallı giysi, Türk işleme sanatının Osmanlı İmparatorluğu dönemi bindallı işlemelerinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. İncelenen bindallı giysilerde dikkat çeken husus, işleme kompozisyonlarının çoğunlukla sıralamalarla düzenlenmiş olmasıdır. Bir bindallıda da suzeni işlemeli çiçek buketinin dival işi motifleriyle yan yana sıralanması göze çarpmaktadır (Görsel 6). Bu durum, bindallı işlemelerinde sıklıkla karşılaşılan bir durum değildir. Suzeni tekniği kullanılarak pembe, mavi ve yeşil renk ipek iplikle işlenmiş çiçek demeti bezemesi, ana motifin yanında yardımcı motif olarak yerleştirilmiştir. Bu uygulamanın Bilecik ve yöresine ait bir uygulama olup olmadığı veya tekrarlanan bir yorumlama mı olduğu sorusunun, kapsamlı bir araştırmayla cevaplanabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Barışta, H. Ö. (1984). Türk işlemleri üzerinde yapılacak araştırmalarda izlenecek bilimsel yöntem. *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri* İzmir: 9 Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 86-96.
- Barışta, H. Ö. (1995). *Türk işleme sanatı tarihi*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- Barışta, H. Ö. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk işlemleri*. Ankara: Tarih Kurumu Basımevi.

- Gökçesu Z. - vd. (2008). Beypazarı ilçesi geleneksel özel gün kıyafetleri. *ICANAS 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 10-15 Eylül 2007, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara: 581-593.
- Görünür, L. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden kadın giysileri sadberk hanım müzesi koleksiyonu*. İstanbul: Mas Matbaacılık.
- <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim tarihi: 19.08.2024].
- <http://www.bilecik.gov.tr/gunumuzde-bilecik>. [Erişim tarihi: 14.08.2024].
- Kılınç, N. (2008). *Geleneksel Konya giysileri*. Konya: Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Koca, E. ve Kumaş N. (2015). Yitirilen kültürel değerler: Giresun ili yöresel gelin giysileri. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi (TİDSAD)*, 2, 84-95.
- Koçu, R. E. (2015). *Türk giyim kuşam ve süslenme sözlüğü*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Markaloğlu, Ş. (1991). Kahraman Maraş'ta "Maraş işi" işlemler. *Kültür ve Sanat Dergisi*, Kahramanmaraş Özel Sayısı. 10, 37-40.
- Markaloğlu, Ş. (1996). *Dival işleme (sırma-Maraş işi)*. Ankara: Özkan Matbaacılık.
- Meriç, A. (1991). Kahraman Maraş altın- gümüş sırmalar içinde. *Kültür ve Sanat Dergisi*, (Kahramanmaraş Özel Sayısı). 10, 20-24.
- Ögel, B. (1991). *Türk kültür tarihine giriş*, C. V. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.
- Ülker, N. (2009). *Geleneksel ayaş dival işlemleri*. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsavoca/issue/10918/130650>, [Erişim tarihi: 19.08.2024].
- Yener, E. (1955). Eski Ankara kadın kıyafetleri ve giyiniş tarzları. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfdergisi/issue/66724/1043542>, [Erişim tarihi: 19.08.2024].
- Yetim, F. (2009). Embroidered bindallı garments worn by women in the town of Beypazarı. *Folk Life: Journal of Ethnological Studies*, 47, 20-31.
- Yetimoğlu, P. (1992). Beypazarı'nda sırma işliği. *Kültür ve Sanat Dergisi*, (Kahramanmaraş Özel Sayısı), 10, 72-74.